УДК 37.091.12:331.548

Наталія ДАВИДЮК,
кандидат педагогічних наук,
методист лабораторії
національного виховання
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *У статті проаналізовано сучасні підходи та можливості підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності різними суб'єктами підвищення кваліфікації. Розглянуто наукові підходи до підготовки педагогів, схарактеризовано типові програми підвищення кваліфікації та здійснено загальний огляд програм відповідного спрямування на платформі «Вектор». Обґрунтовано зміст освітньої програми семінару-тренінгу «Профорієнтація в НУШ» як складової навчально-методичного супроводу підготовки педагогів до системної профорієнтаційної діяльності.*

Ключові слова: *профорієнтація, підготовка педагогічних працівників, суб'єкти підвищення кваліфікації, програми підвищення кваліфікації, семінар-тренінг.*

Abstract. *This article analyzes current approaches and opportunities for training educators to carry out career guidance activities through various professional development providers. It examines scientific approaches to teacher training, describes typical professional development programs, and provides a general overview of relevant programs available on the «Vector» platform. The content of the educational program for the training seminar «Career Guidance in the New Ukrainian School» is justified as a component of the instructional and methodological support for preparing educators for systematic career guidance activities.*

Key words: *career guidance, teacher training, professional development providers, professional development programs, workshop-seminar.*

© Давидюк Н., 2026

Постановка проблеми. Суспільні трансформації, зумовлені війною та глобальними змінами, суттєво впливають на ринок праці в Україні. Цифровізація професійної діяльності, зміна змісту праці, поява нових і трансформація наявних професій зумовлюють нові вимоги до професійного самовизначення молоді та її підготовки до майбутньої професійної діяльності. Водночас зміст, форми та методи профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти не завжди відповідають сучасним вимогам.

Концепція професійної орієнтації та кар'єрного консультування у системі освіти України на 2025–2030 роки, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 24.11.2025 № 1541 орієнтує заклади освіти на розвиток комплексної системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів і здобувачок освіти всіх рівнів.

Реалізація такого підходу передбачає належну підготовку педагогічних працівників. Саме педагог у процесі системної взаємодії із здобувачами освіти може сприяти пізнанню ними власних здібностей та інтересів, ознайомленню з різноманіттям професій, набуттю практичного досвіду та усвідомленому визначенню подальшої освітньої й професійної траєкторії. Отже, актуалізується проблема підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У Методичних рекомендаціях щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють профорієнтаційну роботу у закладах загальної середньої освіти, в тому числі з учнями з ООП, що розроблені працівниками Українського інституту розвитку освіти (2022) подається визначення терміна «профорієнтація» як сталої та гнучкої практики в освітньому процесі на всіх рівнях повної загальної середньої освіти щодо створення профорієнтаційного середовища та формування профорієнтаційної траєкторії здобувачів освіти. Водночас із порадами педагогам щодо створення профорієнтаційного середовища та використання психодіагностичних методик для вимірювання та оцінки індивідуально-психологічних особливостей учнів, подані рекомендації до формування змісту програм підвищення фахового рівня педагогічних працівників. До лекційних та практичних занять пропонується включати такі теми, як пріоритети профорієнтаційної роботи в сучасних умовах; професійна просвіта, формування та розвиток інтересів, нахилів та здібностей здобувачів освіти; адаптація до реальних соціально-економічних умов ринку праці тощо [4].

Зазначені рекомендації відображають практичні аспекти підготовки педагогів до здійснення профорієнтаційної діяльності, тоді як у наукових

дослідженнях ця проблема розглядається ширше – у контексті визначення організаційно-педагогічних умов, формування профорієнтаційної компетентності, вивчення рівнів готовності педагогів до здійснення профорієнтаційної діяльності, розроблення освітніх програм підвищення кваліфікації тощо.

Так, проблема визначення організаційно-педагогічних умов підготовки педагогів до профорієнтаційної діяльності послідовно розроблялася у дослідженнях В. Бойчука, О. Бойчук, А. Гури [2], а також О. Сагадіної [9]. Зокрема, серед таких умов виокремлено наступність підготовки педагогів у системі вищої та післядипломної освіти, застосування інноваційних педагогічних технологій і методик, використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також педагогічна підтримка професійного розвитку педагогів. Дослідники зазначають, що розвиток профорієнтаційної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти доцільно здійснювати за такими основними напрямами: курсова підготовка, міжкурсова педагогічна підтримка слухачів курсів та створення інноваційно-освітнього профорієнтаційного середовища. Запропоновано також визначати рівень розвитку профорієнтаційної компетентності педагогів за такими критеріями: когнітивним (тестування), конативним (метод експертних оцінок) та рефлексивним (метод експертних оцінок) [2].

Л. Ребуха, О. Кричківська у своїй роботі представили та схарактеризували рівні готовності педагога до профорієнтаційної діяльності: інтуїтивний (низький) із відсутністю у педагога профорієнтаційних умінь і навичок; репродуктивний (середній), де профорієнтаційна діяльність здійснюється вчителем на основі прикладів та певних взірців; продуктивний (високий) та творчий (вищий) із успішним виконанням учителем основних профорієнтаційних дій [8].

Серед практико орієнтованих форм, методів, технологій, що пропонують використовувати дослідники в системі післядипломної педагогічної освіти: проєктна діяльність, портфоліо, кейс-метод, технології групового та кооперативного навчання, ділові ігри, дискусії, професійні конкурси, авторські творчі майстерні, індивідуальні бесіди-консультації, мережеві об’єднання, методичні студії, майстер-класи, презентації методичних ідей, школи педагогічної майстерності, воркшопи, методичні кластери, мобільні творчі колективи тощо [2; 5; 9].

Як зазначають А. Остапенко, О. Грінченко, О. Саввіч у процесі спеціалізованого навчання педагоги розвивають такі компетентності: предметно-методичну, психологічну та здатність використовувати інновації у

професійній діяльності щодо здійснення профорієнтаційної роботи з учнями [5].

Наведені дослідження засвідчують важливість системної підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності та необхідність забезпечення її практичної спрямованості. Водночас сучасна профорієнтаційна діяльність виходить за межі безпосередньої взаємодії педагога і здобувача освіти та передбачає використання різноманітних інформаційних ресурсів і залучення соціальних партнерів. У цьому контексті в Україні формується розгалужене профорієнтаційне середовище, що охоплює не тільки заклади освіти, але і онлайн-ресурси, цифрові платформи, громадські організації, благодійні фонди та міжнародні проєкти.

Так, в Україні функціонує низка онлайн-ресурсів, що допомагають підліткам і молоді досліджувати власні інтереси та здібності, ознайомлюватися з професіями й можливостями подальшого навчання та професійного розвитку. Серед них – платформа з профорієнтації та розвитку кар'єри Державної служби зайнятості України, яка забезпечує безкоштовне дистанційне профорієнтаційне тестування та можливість отримати додаткову консультацію фахівців служби зайнятості (https://profi.dcz.gov.ua/); «Обери професію своєї мрії» – екосистема профорієнтації для підлітків (https://hryoutest.in.ua/); Talented – профорієнтаційна платформа для підлітків, батьків, закладів освіти та кар'єрних радників (https://talented.education/).

Окрему групу становлять громадські організації та благодійні фонди, які реалізують програми та проєкти у сфері професійної орієнтації, професійного самовизначення й розвитку кар'єрних компетентностей. Зокрема, громадська організація «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (ГО «DOCCU») реалізує Швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (https://decide.in.ua/). У межах проєкту DECIDE у партнерстві з Міністерством освіти і науки України реалізується національне пілотування системи професійної орієнтації дітей і підлітків у територіальних громадах України, яке передбачає, зокрема, підготовку кар'єрних координаторів і кар'єрних радників та впровадження курсу за вибором «Професії» для учнів та учениць 8–9 класів закладів загальної середньої освіти [1].

ГО «Український інститут кар'єри та профорієнтації» працює як освітня та експертна платформа, що навчає підлітків, студентів і дорослих будувати кар'єру з урахуванням реалій ринку праці. Крім того, організація здійснює підготовку кар'єрних консультантів, кар'єрних радників та фахівців із профорієнтації. Серед розроблених навчальних програм – «Кар'єрний

консультант», «Фахівець з профорієнтації підлітків», «Кар'єрний освітній радник», «Центр розвитку кар'єри у закладі освіти», а також профорієнтаційна програма для підлітків «PROSTEP» (детальніше за покликанням: https://careerinstitute.com.ua/about).

Профорієнтаційні та кар'єрні ініціативи реалізують й інші громадські організації та благодійні фонди: Благодійний фонд «Kids of Ukraine» (https://kidsofua.org/programy/), ГО «UMIND» (https://umind.org.ua/), БФ «Generation+» (https://generationplus.com.ua/) та інші.

Мета статті – проаналізувати сучасні підходи та можливості підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності та обґрунтувати зміст освітньої програми семінару-тренінгу «Профорієнтація в НУШ» з урахуванням професійних запитів педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерством освіти і науки України затверджено типові програми підвищення кваліфікації у сфері професійної орієнтації та кар'єрного консультування – Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Кар'єрне консультування в Новій українській школі» (наказ МОН України від 04.11.2025 № 1450) та Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Професійна орієнтація та кар'єрне консультування учнів на етапі завершення здобуття базової середньої освіти (8–9 класи)» (наказ МОН України від 11.03.2026 № 435).

Порівняння навчально-тематичних планів двох типових програм дає підстави простежити подальше посилення уваги до соціального контексту професійної орієнтації. Зокрема, це виявляється у включенні до змісту програми тем, пов'язаних із соціально-економічними викликами, соціально-професійним середовищем громади та партисипативними інструментами професійної орієнтації. Окремою тенденцією є чіткіше визначення вікових меж здобувачів загальної середньої освіти з огляду на можливість здійснення профорієнтаційної діяльності на різних етапах її здобуття. Обидві програми розраховані на 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Типова програма визначає рамкові вимоги до змісту і результатів підвищення кваліфікації та слугує основою для суб'єктів підвищення кваліфікації під час розроблення ними власних програм за відповідним напрямом. Водночас зміст типової програми може бути реалізований суб'єктами підвищення кваліфікації повністю або частково, що дає змогу адаптувати його до потреб цільової аудиторії та конкретних умов професійного розвитку педагогічних працівників [7].

Зокрема, на основі Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Кар'єрне консультування в Новій українській школі» (наказ МОН України від 04.11.2025 № 1450), суб'єктами підвищення кваліфікації розроблено низку програм, представлених на державній інформаційно-комунікаційній системі підтримки та забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників («Вектор») *(далі – платформа «Вектор»)*. Серед них: «Кар'єрне консультування здобувачів освіти в новій українській школі» (РОІППО, Скоропляс С. В., Гавлітіна Т. М.) (доступ за покликанням: https://vector.uied.gov.ua/en/mpk/1716/detail/), «Профорієнтація та кар'єрне консультування у 9 класах нової української школи» (КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», С. М. Харитонова, Н. О. Пишна, К. В.Місайлова), «Від мрії до професії: як педагог може стати провідником у світі кар'єрного вибору» (КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», Г. А. Дегтярьова), «Кар'єрне консультування в новій українській школі» (ТНПУ, В. О. Вовк), «Кар'єрний старт здобувача освіти: інструменти профорієнтації для вчителя» (КНЗ КОР «КОІПОПК», О. В. Слободяник, А. І. Довгань), «Кар'єрне консультування та профорієнтація» (КНУВС, О. Л. Протас, Л. С. Тимків) та інші.

Отже, змістова основа типової програми сприяла розробленню варіативних програм підвищення кваліфікації, які конкретизують її положення відповідно до професійних потреб педагогічних працівників.

Водночас у міжкурсовий період проблема професійної орієнтації не залишається поза увагою: відповідні матеріали також представлено на платформі «Вектор». Так, на основі Типової програми «Кар'єрне консультування в Новій українській школі» розроблено лекцію з елементами тренінгу «Профорієнтація 360: як допомогти учню знайти свій професійний маршрут» (4 год), авторка – О. В. Матвіюк, Вараський ЦПРПП. Відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) під час опанування змісту навчального заходу передбачається розвиток у педагогів таких компетентностей: мовно-комунікативної; предметно-методичної; психологічної; організаційної.

Вивчення профорієнтаційних запитів учасників освітнього процесу в межах проєкту «Модель особистої кар'єри здобувача освіти НУШ» дозволило нам з'ясувати, що зміст профорієнтаційної діяльності педагогів переважно зорієнтований на розвиток особистості здобувача освіти, його інтересів і здібностей. Водночас недостатньо уваги приділяється ознайомленню з потребами сучасного ринку праці та світом професій, розвитку навичок

кар’єрного планування, створенню можливостей для набуття первинного професійного досвіду та формуванню навичок планування власної освітньої й професійної траєкторії.

Важливим аспектом профорієнтаційної діяльності є взаємодія педагогічних працівників із практичним психологом, батьками здобувачів освіти або особами, що їх замінюють, кар’єрним радником та соціальними партнерами. Це актуалізує потребу в розвитку навичок командної взаємодії педагогів, налагодженні партнерства з іншими суб’єктами профорієнтаційної діяльності.

Результати дослідження засвідчили також значущість методичного супроводу профорієнтаційної роботи для значної частини педагогів. Найбільш корисними формами навчання та підвищення кваліфікації з питань профорієнтації вони вважають тренінги, семінари з опрацюванням практичних кейсів, обмін досвідом із колегами та курси підвищення кваліфікації. Отже, професійний запит педагогів пов’язаний не лише з отриманням теоретичної інформації, а й із набуттям практичних інструментів та можливістю ознайомлюватися з успішним досвідом організації профорієнтаційної роботи [3].

Ураховуючи виявлені професійні запити педагогів, укладено освітню програму семінару-тренінгу «Профорієнтація в НУШ» (укладачі – Н. Ю. Давидюк, Н. Г. Мінакова), яка схвалена вченою радою РОІППО від 05 лютого 2026 року. Обрана форма реалізації програми відповідає професійному запиту педагогів та поєднує теоретичне опрацювання проблеми з практикою.

Програма розрахована на 16 годин і передбачає очну форму підвищення кваліфікації керівних та педагогічних працівників з використанням технологій дистанційного навчання. Зміст програми охоплює сім взаємопов’язаних тематичних блоків, що узгоджуються із заявленими професійними запитами: профорієнтація в умовах соціальних викликів; психолого-педагогічні чинники профорієнтації; стратегії профорієнтаційної роботи в закладі освіти; сучасні методи та інструменти профорієнтації в НУШ; співпраця школи з батьками та соціальними партнерами; профорієнтація та індивідуальна освітня траєкторія учня; профорієнтаційні івенти у закладі освіти: від ідеї до реалізації (самостійна практична робота слухача / слухачки).

Логіка побудови програми забезпечує поступовий перехід від загального розуміння проблеми до практичного проєктування профорієнтаційної діяльності. Важливою особливістю програми є її орієнтація на організацію профорієнтаційної діяльності на різних етапах навчання: у змісті окремої теми

розглядаються психологічні та вікові особливості учнів початкової, базової та старшої школи. Це дає змогу представити профорієнтацію як цілісний, наскрізний процес і сформувати системне бачення її організації в закладі освіти.

Основними складовими програми семінару-тренінгу є: когнітивна (знання про професії, ринок праці, вікові особливості здобувачів освіти), практична (інструменти, кейси, проєктування), комунікативна (взаємодія з батьками, психологами, соціальними партнерами тощо); прогностична (кар'єрне та освітнє планування); організаційна (побудова системної профорієнтаційної роботи в закладі освіти); рефлексивна (розуміння педагогом власної ролі в цілісній системі профорієнтаційної роботи закладу освіти).

Виокремлені складові змісту програми узгоджуються з розвитком професійних компетентностей педагогічних працівників, зокрема предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерства, прогностичної, організаційної та здатності до навчання впродовж життя.

Отже, освітню програму семінару-тренінгу «Профорієнтація в НУШ» розглядаємо як складову навчально-методичного супроводу підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності в межах проєкту «Модель особистої кар'єри здобувача освіти НУШ».

Висновки. Сучасна профорієнтація передбачає зміну завдань педагогічного працівника – від традиційного інформування про світ професій та проведення діагностичних заходів до системного супроводу професійного самовизначення здобувачів освіти та планування їхньої освітньої та професійної траєкторії. Це актуалізує потребу в належній підготовці педагогів, яку здійснюють різні суб'єкти підвищення кваліфікації із використанням різноманітних форм, методів та освітніх технологій.

Аналіз сучасних програм підвищення кваліфікації засвідчив розширення змісту підготовки педагогічних працівників відповідно до сучасного розуміння профорієнтації: посилюється увага до соціально-економічного контексту, можливостей громади та партнерської взаємодії. Ураховуючи виявлені професійні запити педагогів, розроблено освітню програму семінару-тренінгу «Профорієнтація в НУШ». Її зміст поєднує соціальний контекст профорієнтації, психолого-педагогічні засади, сучасні методи та інструменти, організацію партнерської взаємодії й практичне проєктування профорієнтаційних заходів. Це дає підстави розглядати програму як складову навчально-методичного супроводу підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні європейського досвіду підготовки кар'єрних радників, а також особливостей їхньої партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу та соціальними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баяту А., Борер К., Вайдінгер В., Балабуст Н. Професії : професійна орієнтація у громадах, закладах освіти та на підприємствах : курс за вибором для учнів та учениць 8–9 класів ЗЗСО / за ред. Н. Ветлі ; заг. ред. укр. версії Н. Протасової, В. Полторак, Ю. Молчанової, Я. Мозгової. Київ : Швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», 2025. 198 с.

2. Бойчук В., Бойчук О., Гура А. Підготовка вчителів в закладах післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 4 (128). С. 437–451.

3. Давидюк Н., Мінакова Н. Профорієнтаційні запити учасників освітнього процесу в межах проєкту «Модель особистої кар'єри здобувача освіти Нової української школи». *Нова педагогічна думка.* 2026. № 2 (126). С. 16–22. URL: https://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/814/790 (дата звернення: 11.09.2026).

4. Косенчук Ю. Методичні рекомендації щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють профорієнтаційну роботу у закладах загальної середньої освіти, в тому числі з учнями з ООП. Київ : Український інститут розвитку освіти, 2022. 14 с. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/kopyya_mr_proforiyentaczijna_robota_5_5.pdf (дата звернення: 11.09.2026).

5. Остапенко А. С., Грінченко О. І., Саввіч О. М. Професійний розвиток учителів із питань сучасних підходів до профорієнтації здобувачів освіти. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. 2021. Т. 27. С. 100–112.

6. Охріменко З. В. Профорієнтація як необхідна умова ефективного відновлення України в умовах воєнного і повоєнного стану. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу* : зб. матеріалів міжнар. форуму / за заг. ред. академіка В. П. Андрущенка. Київ : Вид-во УДУ ім. М. Драгоманова, 2023. С. 414–416.

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2025 № 1349. URL:

https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-rozroblennia-typovykh-prohram-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-pratsivnykiv (дата звернення: 23.09.2026).

8. Ребуха Л. З., Кричківська О. В. Рівні та оцінка готовності педагогів гуманітарних предметів до профорієнтаційної роботи в освітньому закладі. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2022. № 2 (42). С. 98–104. DOI: https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-2-15

9. Сагадіна О. Ю. Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи : автореф. дис. : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2021. 20 с.

Дата надходження до редакції: 08.09.2026